

Sveiki Kolegi ! Cienijamie Izglitibu un Skolu Psihologi !

Velos Jus iepazistinat ar **ciganologijas** visparigu informaciju konteksta ar romu izglitibas jautajumiem. Es velos dzirdet Jusu ieteikumus, pardomas un komentarus darba ar roma bernu vai jaunieti Jusu psihologa darba vieta, un ka Jus stradajat un kadi ir optimalakie izglitibas(skolas) psihologa profesionalas darbibas lidzekli.

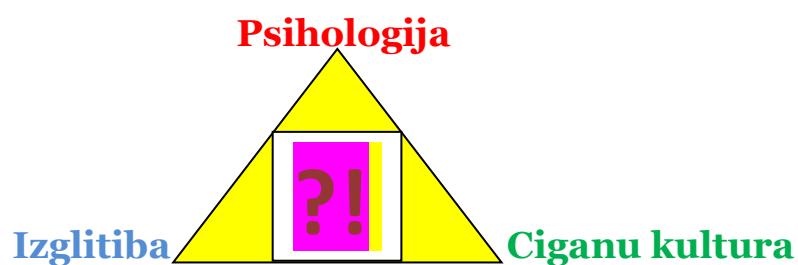
Mana daliba *Supervizija* ir mana pirma publiska jautajumu aktualizesana romu izglitibas un skolu pedagogiskas darbibas psihologiska aspektā, dazados tas redzejumos.

Informacija planotajai Supervizijai: par cik mani interese Roma tematika, tad visi jautajumi un saturs koncentrejas uz Latvijas Roma(ciganu) izglitibas psihologiskam un citu zinatnes jomas sakaribam, attiecibam un to dinamiskam mijiedarbībam: dazadu vecumu, etnisko piederību skolēnu starpa; roma un ne-roma bernu un vecaku saistībam ar izglitibas specialistiem; romu bernu psihologisko labsajutu komforta slieksnis pedagogiska vide. Aptverot roma vecumus no bernudarza līdz pamaskolas vecumam, ka ari pieauguso izglitibas jautajumu aktualitati(Andragogija (Adult learning)- zinatne par izglitibu pieaugusaja vecuma) jeb Profesionalas izglitibas jautajums.

Dazas redzamas Latvijas romu vecumposmu psihiskas attīstības ipatnības etnopsihologiska noverojuma:

Akcelerācija; Deprivācija; Hiperaktivitāte; Pedagoški ielaisti, Psihosocialas attīstības dazadības; Atkarības; Agresivitāte; Izzinas procesu aizture; Vaja motivācija; Psihofizioloģisks Briedums; Agra Kulturali noteikta gimenes veidosana; Izteikts sensitivisms(hipersensitivisms); Autoagresivitāte; Machismo jeb Maskulitisma kulta veidosana; Intelektuala(kognitīva) procesu ka dazadu faktoru nosacītība; Tieksme Konfliktet; Upuresanas ipatnība; dazadas formas Vardarbības uml.

Jautajumu uzstadijumi Supervīzija izglītības un skolu psihologiem 27.septembrī Rīgā, 2017

*vairakas pazīmes tika aprakstīti manas 21 publikācijas Latvija,

Spanijas valsts izglitības sistēma, Izglītības Iniciatīvas Centrs, sociologa Denisa Kretalova konstatacija, psihologes Sanitas Lilje

petījums : PRIEKŠSTATĪ PAR MĪLESTĪBAS JŪTU IZPAUSMI PARTNERATTIECĪBĀS DIVU DAŽĀDU KULTŪRU PĀRSTĀVJIEM (ČIGĀNU UN LATVIEŠU)2010,

STARPTAUTISKĀ PRAKTISKĀS PSIHOLOGIJAS AUGSTSKOLA

Pasaule pazistami cigani, kurus visi pazist: Mate Tereze,

,Elvis Preslijs, Charlijs Chaplins u.c. **Radoso profesiju parstavi** (muziki, dziedatajī, gleznotāji, pavari,dzejnieki, filmas veidotāji) biezi izmanto “**ciganu ipatnibas kulturas un dzivesstila motivus**” - sakarsmes(kumunikacija)veidu un stilu, vizualo izskatu, pasaules uztveri un domasanas veidu.

Pasaule pazistamakie romi un zinatnieki, kuri veikusi romologijas attistibu:

- **Dr.Ian F. Hancock**(ASV), pazistamakais darbs *The Pariah Syndrome*:Izstumtais sindroms
- **Dr. Hristo Kyuchukov**, "Psycholinguistics and bilingualism", "Introduction to Sociolinguistics", "Psychology of ethnic groups" at New Bulgarian University, Deartment of Cognitive Sciences, Bulgaria
- **Dr.Lilyana Kovacheva**, Buldaria,She graduated University Degree in Pedagogy and accomplished Ph.D on Ethnology
- **Balkkrievu skolotajs, Valdemar Kalinin**, roma kulturas darbinieks
- **Prof. Dr.Trajko Petrovski**, Makedonija, romanologs
- **Dr Margaret Greenfields**, roma atbalsts un socialais darbs, U.K.
- **Professor Elena Marushiaakova-Popova**, etnologe, Bulgaria
- **Prof Yaron Matras**, psiholingvists, U.K., Mancester
- **Николай Владиславович Бессонов**, pazistams romu makslineiks un rakstnieks, Krievija
- **Dr.Dr. Shyam Singh Shashi**, roma sociala psihologija, Indija
- **Dr. Надежда Деметер**, Krievija
- **Dr.Ramanush Nicolas**, latinamerika roma kulturas antropologs u.c.

Pazistamas Roma organizacijas Eiropa:

- ❖ *Roma Education Fund*
- ❖ *IRU - International Romani Union*
- ❖ *European Roma Rights Centre*
- ❖ *Federació Assoc Gitanes Fagic* u.c.

*Ir vairaki **genetiski petijumi par ciganiem**,kuri atklaj ciganu psiko-biologiskas ipatnibas

Avots:

- ❖ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC31389/>
- ❖ <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/9719058/European-Roma-descended-from-Indian-untouchables-genetic-study-shows.html>

***Ir valsts limena izglītības programmas Eiropa**, kuras ipasi pielidzinatas roma(ciganu) izglītības programmai- Chehija, Spanija u.c. Latvijas Mazakumtautības izglītības programma romi(cigani) mineti tikai demografiska, politiska griezuma, kas nedod dzilu prieksstatu ka stradat ar roma berniem un vecakiem skolas. Ta ir katras valsts, pasvaldības un skolas

*vairakas pazīmes tika aprakstīti manas 21 publikācijas Latvija,

Spanijas valsts izglītības sistema, Izglītības Iniciatīvas Centrs, sociologa Denisa Kretalova konstatacija, psihologes Sanitas Lilje

petijums : PRIEKŠSTATI PAR MĪLESTĪBAS JŪTU IZPAUSMI PARTNERATTIECĪBĀS DIVU DAŽĀDU KULTŪRU PĀRSTĀVJIEM (ČIGĀNU UN LATVIEŠU)2010,

STARPTAUTISKĀ PRAKTISKĀS PSIHOLOGIJAS AUGSTSKOLA

pasa izvele. Tadel ir atskirigi redzejumi ka valsts, ta skolas un profesionalu vidu. Nav mehanismu, kas vienkopus veidotu veselības, socialas, izglītības piedavajumu.

Latvija: romu izglītības un skolu psihologiskas domas veidosana un attistiba pamatojas romu(ciganu)*etnopsihologiskajos* un *etnosocialajos* un *etnopedagogiskajos,* *etnogenetikas* petijumos*

* „**Kāpēc čigānu bērni neapmeklē skolu?** Ne jau tāpēc, ka viņi būtu neapkērīgi. Vienkārši vecāki nav motivēti tam, lai bērns mācītos, jo pašiem nav izglītības. Tikai retajam čigānu bērnam mājās tiek mācīta latviešu valoda, lai gan bērni valodas apgūst ļoti ātri. Vecākiem ir bail, ka viņu atvasēm skolā būs grūti. Jāteic gan, ka līdz ar manu darbu situācija ir mainījusies, jo viņi zina, ka skolā ir savējais – roms, kas palīdzēs, tāpēc viņi vairāk uzticas,” „Jelgavas Vēstnesim” stāsta **Dana Didžus**, kura šobrīd Jelgavas 4. pamatskolā strādā par skolotāja palīgu romu bērniem.

Avots:<http://jauns.lv/raksts/zinas/161641-jelgavas-cigani-sak-apmeklet-skolu-macas-gan-berni-gan-vinu-vecaki>

* **čigānu etniskajai kopienai ir raksturīgi norobežoties**, ko veicina mūsdienu sabiedrībā eksistējošais sociālo attiecību modelis

Avots: Ceļvedis „Iekļaujot čigānu skolēnus”, 2012 materials paredzets Izglītības iestadēm, www.IIC.LV(Izglītības un Iniciatīvais Centrs, Jekabpils)

* Nav saugas ka ari Latvija, lidzigi, ka kada Anglijas petijuma, lielo etnisko minoritas starpa **52% anglijas romi/celotaji sanem brivpustdienas skola**, tulit, otra vieta aiz Irijas minoriti, pasvaldību socialais dienests pieskir lielas socialas atlaides, lai nodrošinatu skolas apmeklejumu. Romi tika klasificeti ka zema sociali ekonomiska etniska minoritates grupa. Tomēr, diemzel, sis atbalsts ari neattaisno izglītības iestazu apmeklejumu, (2003, University of Birmingham, U.K.) to apmeklejums sasniedza tikai viens 1% no visiem romiem.

1. Latviesu folklorista **Krišjāna Barona** savaktas **Tautasdziesmas folkloras** krajumumu četru rindu dzejā ir reģistrēti **340 čigānu tematikas** tautas dziesmu varianti:

<i>Čigānam laba dzīve: Zaļas muižas birstaliņas; Zirgi ēda zaļu zāli, Paši ēda jēra gaļu</i>	<i>Tas bij traks cilvēciņš, Kas čigāna meitu ņēma, Čigān' meita iejukusi Gārdi ēst, gārdi dzērt</i>
--	---

2. Ciganologi Latvija: J.Leimanis, L.Manuss,J.Neilands un to skaita gleznotajs,dzejnieks Karlis Rudevics sanemis **Tris zvaigznu ordena virsnieka apbalvojumu** no LR Prezidenta Gunta Ulmana 1999.gada 30.junija par ieguldijumu Latvijas laba..

Dr. Paed., **Daiga Zake**, www.iic.lv Roma Izglitiba

Dr.Art.Ieva Tihovska, roma etnomuzikologija

Mag.Sc., Sociologs, **Denis Kretalovs**

Pazistami roma Lideri un aktivisti Latvija:

Dzintars Cica, Savine Kolomenska,Anatolijs Berezovskis,Dainis Krauklis,Laila Leiskina,Vjacheslav Nefjodovs,Osvalds Jezdovskis,Kaspars Arhipovs,Mihails Marcinkevics,Normunds Rudevics, Haralds Didzus,Leons Gindra,Agnese Putrasevica,Ēriks Kleins,Vanda Zamicka-Bergendale,Velta Intepa,Arnolds Kraucs, Tahirs Sīmanis,Aina Burkeviča,Ingrida Melke,Alfreds Mitrauskis,Lidija Cubrevica,Maruta Murmane,Miervaldis Putrasevics ,Agnese Lace, Jelena Nurtkevica, Kaspars Cicis u.c ir **devusi katrs savu artavu, lai aktualizetu Roma izglītības jautajumu un mekletu risinajumu.** Lidz sim rosinati pedagpgiska satura un organizacijas uzlabosana. Ir pienacis tas bridis, lai aktualzietau roma emocionalo labsajutu un psihisko speju lidzvertigu piemerojumu, saskana tradicioinali minoritei un individam specifiski.

3. Pazistamakas roma organizacijas Latvija: (kopa ir apmeram 10 roma organizacijas Latvijas, citas ir mazak zinamas un lokalas)

- Roma Kulturas Centrs, nodarbojas ar kulturas popularizesanu, vaditajs **Normunds Rudevics**
- Sabiedrības integrācijas biedrība „Alternativas”, kulturas tradiciju kopsana, vaditajs **Kaspars Arhipovs**
- Popularakais un finansietakais **ne-romu organizacija ir Izglītības un Iniciatīvais Centrs**, Jekabpili, vaditaja **Daiga Zake**.

Mana riciba ir informacija par to, ka vairaki romi ir ieguvusi skolotaja, jurista, zurnalista un uzņemeju kvalifikaciju. Tatad, musu vidu ir **jauns fenomens “izglītoto roma elite”**. To vidu ir : Dainis Krauklis, Ligita Sunite, Kaspars Arhipovs ,Kaspars Antess u.c.

Termins "romi" tiek lietots Latvijas, Eiropas Parlamenta un Eiropas Padomes politiskajos dokumentos kā visaptverošs termins.

Romu integrācijas politika Latvijā: veicināt sociāli atstumto grupu iekļaušanos sabiedrībā un novērst diskrimināciju. Šis mērķis ir attiecināms arī uz romu sociāli ekonomisko integrāciju.

Galvenais merkis nodrošinat piekļuvi izglītībai: nodrošināt, ka visi romu bērni pabeidz vismaz pamatskolu

- Pašvaldības ir atbildīgas par atbalsta pasākumu romu kopienai izstrādi un īstenošanu, atbilstoši Eiropas Savienības un Latvijas valsts politikai.
- Eiropas prakse darbojas vairāk kā 1000 **romu mediatoru**.

Definejums: Romu mediatoru darbs ir atzinīgi novērtēts atzīstot, ka tas uzlabo saziņu starp romiem un valsts pārvaldes iestādēm un palīdz pārvarēt sociālās integrācijas barjeras, kā arī uzlabo romiem pieejamību valsts un pašvaldības pakalpojumiem. **MEDIATORA DARBS = STARPNIECĪBA.** Mediators veic satrpunkturas funkcijas; Romu mediatori ir vienlīdzīgu iespēju

*vairakas pazīmes tika aprakstīti manas 21 publikacijas Latvija,

Spanijas valsts izglītības sistema, Izglītības Iniciatīvas Centrs, sociologa **Denisa Kretalova** konstatacija, psihologes **Sanitas Lilje**

petījums : PRIEKŠSTATI PAR MĪLESTĪBAS JŪTU IZPAUSMI PARTNERATTIECĪBĀS DIVU DAŽĀDU KULTŪRU PĀRSTĀVJIEM (ČIGĀNU UN LATVIEŠU)2010,

STARPTAUTISKĀ PRAKTISKĀ PSIHOLOGIJAS AUGSTSKOLA

Eksperti; Mediators veic konflikta risināšanu; Mediatoru uzdevums ir veicināt pašvaldību atbalstu romu tiesību nodrošināšanai katrā konkrētajā pašvaldībā un popularizēt romu kultūras un vēstures lomu Latvijas vēsturiskajā kontekstā.

- čīgānu tautības **skolotāja palīgs- dasas pasvaldības darbojas, citas ne.** Skolotāju palīgi palīdz veidot saikni starp skolām, ģimeni un sabiedrību.

Manas Supervizijas dalibas merkis un vajadziba ir publiski aktualizet un sanemt kompetentu un bagatu pieredzes kolegu vadība tos *atslegvardus un vadosos komponetus, tas psihologiskas kompetences ietvarus*, kas praktiski, skolas vai izglītības dzīve risinā-*ietver (iekļauj)vai izsledz* roma izglītības procesa, balstoties uz roma integracijas politikas pamatnostadnem.

Ir vajadziba sakt aktualizet un meklet risinājumus ciesa psihologiska instrumenta pavadība, nejaucot ar pedagoģijas zinātni vai kulturologiju, vai mazakumtautību politikas gaisotne, bet gan roma psihologisko izglītības un pedagoģijas jautājumus ka unikalu problematiku psiholoģijas zinātnes tuvplana.

Tadejādi, balstoties uz ieprieksmēto informāciju, mana vajadziba meklet roma(cīgano)izglītības un skolas psiholoģijas risinuma iespejas(ciesa sakarība ar citam nozarem) mineto tematiku Supervizijas ar kolegiem, psiholoģiem-praktikiem:

Manas bazas par to, ka daudzus romu dzives jomas nosaka politiska nostade, kas neko praktiski neizsaka un nerisina. Tas pastarpināti ietekmē berna izglītības gaitu(kas un par ko atbild - vecaki? Pasvaldība? Valsts? Roma liders? Tadejādi notiek juridiskas cīnas. Finansa līdzekļi tiek sanemti par romiem,bet pieskīr citam personam un organizācijam, un viņu prioritātes un darbības specifikācija nav vajī aizskar izglītības jomas)

Manas bazas par to, ka romu un skolu, skolotāju psiholoģiskas attiecības ir izkartotas valsts standarta programmai

Manas bazas par to, ka Mediators ir formala orientējosa persona un kura nav apguvis psiholoģiskas kompetences, ne ari ievero divas pusēs - visparejas un roma etnopsiholoģiskas sakarības, saglabat berna etnisko identitati un nepietiekami integreti iekļauj pedagoģisko, psiholoģisko, socialo un tiesiskos aspektus,veicot savu pienakumu. Mediatoram Latvija ir zemas prasības un kompetence risināt moinetos jautājumus. Nav projektu pectecības un "taustamu" rezultātu.

Manas bazas par to, ka sakotneji ieviesot čīgānu tautības skolotāja palīgs, nav fundamentali dzili apzināts izglītības gaitai visas pusēs un izglītības iestādes pedagoģiska procesa iestrādāts pietiekams metodoloģiskais pamats. Ir atsevišķu skolu un organizāciju, profesionālu skolotāju pieredze ka strādat ar romu berniem un jauniesiem, un pieagusajiem. Tomēr, katra balstas saviem principiem un kludu metodēm. Nav vienota roma izglītības risinājuma

*vairakas pazīmes tika aprakstīti manas 21 publikācijas Latvija,

Spanijas valsts izglītības sistēma, Izglītības Iniciatīvas Centrs, socioloģa Denisa Kretalova konstatacija, psiholoģes Sanitas Lilje

petījums : PRIEKŠSTATI PAR MĪLESTĪBAS JŪTU IZPAUSMI PARTNERATTIECĪBĀS DIVU DAŽĀDU KULTŪRU PĀRSTĀVJIEM (ČĪGĀNU UN LATVIEŠU)2010,

STARPTAUTISKĀ PRAKTIKĀS PSIHOLOGIJAS AUGSTSKOLA

pieejas. Tadel ir pamats uzskatit ka psihologiski atskirigi Latvijas novados reage uz aicinajumu apmeklet skolu. Citur ir efktivi, citur skola megina atbrivoties no romā berna.

Manas bazas par to, ka neskatoties uz to, ka daudzkarēji Latvija tika aktualizeti jautajumi par Ksenofobiju, Rasismu, Neiecietību, veljoprojam ir verojams Romafobija (anti-Gypsyism) ir aizspriedumi, bailes un neiecietība (t.sk. naida runa, naida noziegumi un diskriminācija) pret romiem.

Manas bazas par to, ka nereti romi Latvija tiek nosutiti uz specialam internatskolam - paligskolam. Biezi ir pamatots, tomēr ir daudz gadījumu, kad vecaki vieglpratīgi piekrit skolas vadībai sūtīt bernu ar med.-ped. Sledzienu un vienkarsibas labad, ari parejos brālus vai masas. Neizvertejot katrau bernu atseviski. Vecaki nav izglītoti minēta jautajuma, lai izdarītu savu secinājumu, un skolas izvertēšanas komisija ari nav pieaicinājusi izglītītu(roms ar jebkuru augstako izglītību - ir vienlīdzīgi kritiski spejīgs sniegt salīdzinājumu un raksturot vecakiem atksirības stāp parasto skolu un paligskolu)romu. Diemžel, sadū fenomēnu dazi specialisti novēro ari Eiropa, dazas valstis - Čehija u.c.

Manas bazas par to, ka psihologiski sniegt atbalstu romā bernam/jaunietim, kuru vecaki emigre un re-emigre ? Vairakas romu ģimenes peridiski maina mitnes valsti. Dazreiz maina skolu. Nav izaugs, ka dazi bēni vispar neapmekle izglītības iestadi. Jautajums ir par to, ka motivēt vecakus, lai vinu atvases jebkura gadījuma apmekle kadu izglītības iestadi, kas nodrošinātu minimalas pamata prasmes - velesanos, vienaudzī komunikāciju un socializēšanos, personības psihologiska attīstības krizes, lasīt un rakstīt prasmes.

Manas bazas par to, ka vaja un/vai nepietiekama izglītība veicina vairak un biezak izteiktu personības un sociālu distanci, starp saviem tuvākajiem radiniekiem, sociāli izolejas no tuvākas sabiedrības; citas personības psihologiskas kvalitates (nodarbosanas, dzīves moto, merki) iegust lielaku pārsvaru un tiek plāsak veicināta un "audzeta" ka vienīgais dzīves glabīns: dazas no tam - dāzu vecaku iemanu parnemsana jeb "cietuma sindroms", narcīzisms, egomanīja un vienpatība; pasnāvības tendences romu vidū; narkotiku izmēģināšanas tendences nav izzudusi romu bernu un pusaudzī vidū; neformala grupēšanas, kas nereti beidzas ar sociāla darbinieka un policijas iesaistīšanu. Vecaki šīs paradības skaidro ka "pasaprotami", citi romā vecaki assī kritīze minētas pazīmes. Izglītības psiholoģija svarīgi izvairīties no stereotipa uzskatiem. Ari neliela Latvijas romu vide ir atskirīgi romā vecaku satraukums par saviem bēniem. Tomēr, kolegi, man jaatzīme ka romu meitenes un zeni uztver pasaule atskirīgi; viena gadījuma romu vecaki ir loti slavējami, cita gadījuma, izglītības organizatoriska jautajuma vecakiem ir dzīlas grūtības izķirts, ko nozīme : visparizglītojosa skola, speciāla skola, skola ar atvieglinātu programmu vai visparizglītojosa skola ar sociālu ieklaujosu un integrācijas programmas saturu.

*vairakas pazīmes tika aprakstīti manas 21 publikācijas Latvija,

Spanijas valsts izglītības sistēma, Izglītības Iniciatīvas Centrs, socioloģa Denisa Kretalova konstatacija, psiholoģes Sanitas Lilje

Piemeram, *Nespēja veidot šo sadarbību bieži vien izraisa no nacionālo minoritāšu pārstāvju pušes negatīvu reakciju un pat noved pie konfliktiem. Uzticības trūkums ir vērojams policijas attiecībās ar čigānu (romu) minoritātes pārstāvjiem.*

Tā 58% čigānu (romu) kopienas pārstāvju Latvijā attiecības ar policiju raksturo kā negatīvas.

Avots: http://www.treis.lv/publikacijas_10.html, Kārtības policijas inspektora darbs daudznačionālajā sabiedrībā, Mg. iur. Ēriks Treijs, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes „Juridiskā zinātne” studiju programmas doktorants

*Esmu veicis **pilota petijuma apskatu**, kas raksturo Latvijas romus(ciganus) **pec psihologiskas ievirzes**. So ievirzes saturs raksturo gimenes psihologisko klimatu. Gimenes mikrovīde ir liela ietekme ka skolas vecuma bērns jutas jeb labsajuta. Skolena garastavokla izpauzmes un attiecības produktivitāte spilgti paradas skola: ar klases biedriem, skolotājiem, skolas darbiniekiem.*

Galvenas kategorijas un secinumi:

Attalinasanas - distancesanas no Roma etniskas identitatis; beg no ciganvides:

- 1.emociju nenoturība
- 2.izlikšanās par „beigtu zivi”
- 3.ciganu “elite”
- 4.emociju līdzsvara zuduma
- 5.etnosa veselības stāvokli
- 6.čigāniem trūkst vienotas vadības un kontroles

Regresija - nespeja izrauties no “paskaitnieciskam” idejam; kroplo ciganvidi

1. nenoteiktibas raksturu
2. akuts psihologisks stavoklis
3. aizdomu barjera
4. pārlieku „piebāzts” ar nevajadzīgām manierēm
5. nejūt informatīvo sātu
6. jaunu romu viriesu pasnavibas
7. peccietumu klatbutnes sindroms
8. viltus “uzdosanas”

Cina,
Andris Tertats,
roms(cigans),psihologs,Mag.psych.,
1.septembri, 2017

<http://www.romapsychologyandristerts.com/>

*vairakas pazīmes tika aprakstīti manas 21 publikacijas Latvija,

Spanijas valsts izglītības sistēma, Izglītības Iniciatīvai Centrs, sociologa Denisa Kretalova konstatacija, psihologes Sanitas Lilje

petijums : PRIEKŠSTATI PAR MĪLESTĪBAS JŪTU IZPAUSMI PARTNERATTIECĪBĀS DIVU DAŽĀDU KULTŪRU PĀRSTĀVJIEM (ČIGĀNU UN LATVIEŠU)2010,

STARPTAUTISKĀ PRAKTIKĀS PSIHOLOĢIJAS AUGSTSKOLA